

Дослідження, збереження та консервація муралів в сучасному міському просторі Research, Preservation and Conservation of Murals in Contemporary Urban Space

УДК 7.038.53:7.025.3:711.4

DOI: 10.31500/2309-8813.20.2024.319159

Анастасія Гончаренко

Кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник, Інститут проблем
сучасного мистецтва НАМ України
e-mail: artastasy@gmail.com

Anastasiia Honcharenko

Ph.D. in Art Studies, Senior Research Fellow,
Modern Art Research Institute of the National Academy
of Arts of Ukraine
orcid.org/0000-0001-7466-6030

Таїсія Пода

Кандидат юридичних наук,
науковий співробітник, Інститут проблем сучасного
мистецтва НАМ України
e-mail: tais.poda@gmail.com

Taisiia Poda

Ph.D. in Law, Research Fellow,
Modern Art Research Institute of the National Academy
of Arts of Ukraine
orcid.org/0000-0003-0146-1741

Анотація. У публікації розглянуто роль мистецтва стритарту в сучасному міському просторі як елемент культурної ідентичності, мистецького вираження та соціальної комунікації. В статті також проаналізовано основні аспекти дослідження, збереження та консервації муралів із зосередженням на викликах та методах, які застосовуються у цих процесах. Розглянуто вплив мистецтва стритарту на міське середовище та соціум, а також сучасні підходи до документування та аналізу стану муралів. Увагу приділено технологіям та матеріалам, що використовуються для збереження і реставрації муралів, враховуючи їхню специфіку та умови експлуатації. На прикладі конкретних проектів з різних країн світу та українських міст публікація демонструє стратегії співпраці між місцевими громадами, художниками та спеціалістами з консервації для забезпечення довговічності муралів як важливого компоненту міської культури.

Ключові слова: мурали, стритарт, вуличне мистецтво, культурна ідентичність, урбаністичний простір, соціальна комунікація, документування мистецтва, збереження культурної спадщини, естетика міського середовища.

Постановка проблеми. Муралі є одним із найяскравіших проявів сучасного мистецтва, яке інтегрується у міські простори та формує їхній унікальний образ. Як прояв вуличного мистецтва, вони слугують не лише засобом візуального перетворення урбаністичного простору, але й стають важливим інструментом для вираження культурної ідентичності, комунікації між різними соціальними групами та осмислення суспільних викликів. Розташовані на фасадах будівель, в індустріальних зонах та громадських просторах, на інфраструктурних об'єктах й транспортних засобах муралі привертають увагу мешканців і гостей міста, формуючи точки культурного

та соціального діалогу, виступаючи не лише естетичним компонентом, але й важливим соціокультурним феноменом, що потребує комплексного дослідження, ефективного менеджменту та консерваційних заходів.

Метою пропонованої розвідки є дослідження ролі муралів у сучасному міському просторі з акцентом на їхню культурну, соціальну та мистецьку функцію. У центрі уваги перебувають процеси сприйняття та збереження муралів як значущих елементів міського середовища. Основне завдання дослідження полягає у осмисленні специфіки впливу муралів на культурну ідентичність міст, аналізі соціальних взаємодій, що виникають

у процесі їхньої інтеграції у міський простір, а також розгляді актуальних методів документування, консервації та реставрації творів.

Актуальність та практична значущість теми обумовлена стрімким зростанням кількості муралів у міських просторах, а також викликами щодо їхнього збереження у сучасних умовах під впливом урбанізації, екологічних чинників тощо за відсутності чітких підходів до їх охорони. Важливим аспектом є також взаємодія між художниками, місцевими громадами та владою, яка визначає успішність збереження муралів як об'єктів культурної спадщини. Практична значущість дослідження полягає у створенні основи для розробки рекомендацій щодо збереження муралів у міському просторі, зокрема вивчення новітніх технологій і матеріалів для їхньої консервації, а також пошуку моделей співпраці між різними зацікавленими сторонами для забезпечення довговічності цих творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найновіші дослідження, присвячені стритарту та муралам, акцентують увагу на їхній ролі у формуванні міської ідентичності, соціокультурній взаємодії та туристичному потенціалі. Автори розглядають вуличне мистецтво як інструмент трансформації міського простору, що впливає на сприйняття міста його мешканцями та гостями. Значна увага приділяється питанням легалізації стритарту, його взаємодії з ринковими механізмами, комерціалізації, яка сприяє збереженню творів, але й загрожує їхній автентичності. Водночас недостатньо дослідженим залишається аспект збереження муралів як культурного феномену включно з правовими механізмами їхньої охорони, консерваційними технологіями та довгостроковими стратегіями інтеграції у міське середовище. Хоча в окремих дослідженнях згадується використання цифрових архівів та захисних покриттів, системний підхід до охорони вуличного мистецтва залишається недостатньо опрацьованим.

Мурали в сучасному міському просторі. Мурали сьогодні з'являються у найрізноманітніших місцях, перетворюючи звичні середовища на динамічні й виразні артпростори, що розповідають історії, ставлять питання та пробуджують

емоції. Кожен мурал — це візуальний код, що вступає в діалог із містом і його мешканцями, викликає роздуми, розкриваючись перед тими, хто готовий побачити в ньому більше, ніж просто зображення. Безперечно, найпоширенішим місцем для розміщення муралів є фасади будівель. Вони додають кольору та естетики сірим бетонним кварталам багатоповерхівок у житлових районах та громадським будівлям. Іноді «полотном» для творів стають офісні центри та навіть приватні будинки, власники яких прагнуть привнести у міський простір щось унікальне.

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття стритарт трансформувався з явища, що асоціювалося виключно з вандалізмом, у культурний феномен, який став мейнстримом у культурно-мистецькій, соціальній та економічній сферах [2, с. 43–48]. Далекі від мистецтва індустріальні зони є головними осередками для створення об'єктів стритарту. Поверхні масивних будівель заводів, складів, фабрик ідеально підходять для художніх експериментів, перетворюючи їх на яскраві культурні маркери в місті, оживляючи одноманітні промислові райони, додаючи їм нового значення, в тому числі туристичної привабливості. Мурали також органічно інтегруються у громадські простори, доповнюють інфраструктурні об'єкти та міські інженерні споруди — вокзали, станції метро, підземні переходи, мости, тунелі, водонапірні башти та резервуари, що завдяки своїм масштабам стають ідеальним місцем для створення візуального діалогу з тисячами людей, додаючи динаміки міському ландшафту. Стритарт прикрашає транспортні засоби — поїзди, вагони метро, автобуси, трамваї тощо, перетворюючи їх у мобільні твори мистецтва. А захисні панелі вздовж автомагістралей, що зазвичай виглядають нудно, за допомогою стритарту перетворюються на яскраві «кінострічки». В деяких випадках художники навіть звертаються до природи, розмальовуючи скелі чи інші природні утворення, змушуючи замислитися над гармонією природи та людської творчості. Сьогодні також стає в тренді розміщення муралів в інтер'єрах офісів, громадських та інфраструктурних будовах, кав'ярнях, магазинах, школах чи університетах, адже вони додають будь-якому простору особливого

характеру, створюючи неповторну атмосферу, що підкреслює ідентичність місця. Усі ці вищезгадані місця об'єднує одне — мурали змінюють характер простору, створюючи нову реальність, що запрошує до діалогу кожного, хто опиняється поряд. Вони стають не лише окрасою архітектурних форм, але й дзеркалом культурного, соціального та політичного контексту, в якому живе місто.

Сьогодні стритарт є одним із ключових чинників формування міської ідентичності, що додає урбаністичним просторам унікальності, неповторності, яка асоціюється з конкретними локаціями. Водночас мурали відображають локальні особливості, історію, культурні традиції та сучасні виклики. Через стритарт в містах формується новий просторовий наратив, що залучає глядачів до взаємодії, утворює так звані «точки притягання». Стритарт тісно взаємодіє з місцем інсталяції, підкреслюючи або доповнюючи його культурний, соціальний чи історичний сенс [1, с. 103], тож мурали не є ізольованими мистецькими об'єктами, а працюють у зв'язці з міським контекстом.

З художньої точки зору мурали як частина мистецтва стритарту характеризуються багатим розмаїттям стилів, технік і тематик. Вони можуть бути реалістичними, абстрактними, символічними чи інтерактивними, а також часто включають елементи новітніх технологій, як-от доповнена реальність (AR), мапінг чи віртуальна реальність (VR). Нерідко мурали оснащують QR-кодами, які ведуть до інтерактивного контенту, що розширює контекст твору.

Твори стритарту також мають здатність підкреслювати або пом'якшувати архітектурні вади, додаючи спорудам нового сенсу. Вони гармонійно доповнюють простір, створюючи враження завершеності, або ж, навпаки, — кидають виклик його традиційній функціональності. «У багатьох випадках саме вуличне мистецтво допомагає зняти психологічний стрес урбанізованого середовища» [7, р. 106]. Зокрема, мурали в індустріальних районах допомагають реабілітувати занедбані чи депресивні ділянки, перетворюючи їх на сучасні артпростори.

Мурали в міському просторі є також інструментом соціальної комунікації, адже дозволяють художникам безпосередньо звертатися

до громади, порушуючи важливі соціальні, політичні, екологічні та інші нагальні питання. Подеколи мурали створюються в рамках спільних проєктів, де суспільство бере участь у виборі тематики твору, місця його розташування чи навіть у процесі створення. Це сприяє зміцненню соціальних зв'язків і формуванню у глядачів почуття причетності до культурного середовища. Наприклад, у Києві проєкт «Mural Social Club» активно залучав мешканців до участі в обговоренні та реалізації муралів, що допомогло створити роботи, близькі за духом більшості містян. Спільні художні проєкти сприяють формуванню критичного мислення у громадян, а зв'язок між локальними явищами та глобальними рухами стритарту відкриває можливості для суспільного діалогу [9, р. 14].

Окрім цього, мурали виконують важливу роль у подоланні соціальних бар'єрів. Вони стають платформою для діалогу між різними соціальними та етнічними групами, допомагаючи формувати толерантне середовище. Основна місія сучасного публічного мистецтва — взаємодія із суспільством, культурний діалог, що доносить до соціуму важливі та актуальні проблеми [1, с. 103]. Наприклад, в європейських містах мурали часто містять антидискримінаційні чи антирасистські меседжі, привертаючи увагу до актуальних проблем.

Таким чином, мурали в сучасному міському просторі виконують три важливі функції: вони формують ідентичність міста, надають мистецької цінності урбаністичному середовищу та слугують платформою для соціального діалогу. «Об'єкти вуличного мистецтва є частиною символічного простору міста, що формує його ідентичність, сприяє згуртованості громади та відображає суспільні настрої» [3, с. 218]. Їхній вплив є багатограним і поширюється як на культурну, так і на соціальну та просторову сфери.

Документування та аналіз стану об'єктів стритарту. Дослідження стану об'єктів стритарту сьогодні потребує багатопланового підходу, який охоплює як фізичні аспекти їхнього збереження, так і соціокультурний контекст. Адже мурали є одними з найяскравіших елементів міського простору, однак їх довговічність значною мірою залежить від впливу навколишнього середовища,

урбаністичних змін та втручання людей. Часто мурали потерпають від вандалізму, несанкціонованої реклами та реконструкції, що може призвести до знищення творів [6, р. 243].

Оцінка фізичного стану муралів базується на аналізі довговічності використаних матеріалів, впливу кліматичних умов, забрудненості повітря, урбаністичних змін та пошкоджень через вандалізм. Основними інструментами для діагностики є методи візуального огляду й аналізу пошкоджень, дослідження хімічного складу фарб та оцінка захисних покриттів.

Соціальний аспект полягає в тому, наскільки стритарт інтегрований у міське середовище, як він сприймається громадою та яку роль відіграє у формуванні культурного простору. Тут важливими є опитування, проведення фокус-груп, соціологічні дослідження та аналіз активності в соціальних мережах, де мурали нерідко стають предметом обговорення. Графіті та стритарт є не лише візуальним елементом міста, а й способом комунікації, який впливає на соціальний ландшафт. У цьому контексті збереження цих творів стає критично важливим для збереження міської історії та культурної ідентичності. Один із ключових аспектів збереження муралів та графіті — це їх постійна трансформація. Як зазначено в статті кіпрських дослідників К. Аврамідіса та М. Цилімпуніді, «графіті та стритарт не є фіксованими, вони постійно змінюються, розвиваються та реагують на соціальні умови, в яких вони існують» [5]. Ця ідея особливо актуальна для міського вуличного мистецтва, оскільки воно функціонує у відкритому середовищі, піддаючись впливу погодних умов, вандалізму та змін у міській політиці.

Сучасні технології значно розширили можливості документування артоб'єктів в міському просторі, надаючи інструменти для створення детальних архівів, моніторингу стану творів та розробки стратегій їх збереження. Фотографія є базовим методом фіксації, що дозволяє документувати мурали у високій якості. Використання дронів для знімання дає змогу зафіксувати навіть важкодоступні об'єкти, зберігаючи всі деталі.

Цифрові бази даних сьогодні стали інструментом для систематизації інформації про мурали: відкриті платформи, як-от український «Mural

Social Club»¹ чи міжнародний проєкт «Street Art Cities»², містять дані про авторів, дати створення робіт, геолокацію та технічні характеристики.

Геоінформаційні системи (GIS) дозволяють аналізувати просторовий контекст муралів, оцінювати вплив кліматичних факторів і навіть визначати зв'язок муралів з іншими об'єктами міської інфраструктури. Такі системи є незамінними у розробці моделей збереження, адже враховують урбаністичні особливості середовища.

Для ефективного збереження творів стритарту важливо мати чітку систему оцінки їх стану. Фізичний стан твору може бути задовільним, коли структура і кольори залишаються незмінними, або потребувати реставрації, якщо виявлено тріщини, вицвітання фарб чи сліди вандалізму. Мурал може бути у критичному стані, коли він частково або повністю знищений, що вимагає масштабних робіт або навіть повторного створення.

Проблема збереження муралів у міському просторі пов'язана з низкою викликів. Значно впливають на довговічність творів атмосферні фактори, як-от сонячне випромінювання, опади чи стан повітря. Ультрафіолетові промені спричиняють вицвітання фарб, а дощі, сніг, мороз та температурні перепади призводять до розтріскування. Забруднення повітря, особливо в промислових регіонах, пришвидшує хімічне руйнування пігментів та основи муралу.

Урбаністичні фактори також відіграють важливу роль. Знесення будівель, реконструкція або утеплення фасадів нерідко призводять до повного знищення муралів. Інтенсивний розвиток міської інфраструктури та нехтування естетичними цінностями творів стінопису також ставлять під загрозу їхнє існування.

Водночас соціальний стан об'єктів стритарту визначається їх популярністю та інтегрованістю в життя громади. Відомі мурали, які активно демонструють в культурних чи туристичних програмах, мають більше шансів на збереження, ніж ті, що залишаються поза увагою суспільства. Прояви людського фактору, як-от вандалізм, навмисне псування, а іноді й некомпетентне

1 <https://www.instagram.com/muralsocialclub/?hl=en>

2 <https://streetartcities.com/>

втручання у процес реставрації, ще більше ускладнюють проблему збереження муралів.

Оцінка стану муралів і ретельне документування результатів дозволяє визначати пріоритетність реставраційних заходів, а також краще інтегрувати твори стритарту в культурний та урбаністичний простір. Поєднання традиційних методів дослідження та сучасних цифрових технологій відкриває нові горизонти для збереження муралів, дозволяючи зберігати їхню естетичну та культурну цінність для майбутніх поколінь.

Проблеми законодавчого регулювання охорони вуличного мистецтва. Однією з найбільших перешкод для збереження муралів є відсутність чіткої законодавчої бази, яка б забезпечувала їхню охорону як об'єктів культурної спадщини. У багатьох країнах стритарт не має офіційного статусу пам'яток мистецтва, що унеможливає його захист на державному рівні. Дослідниця феномену public-art в сучасному українському мистецтві А. Єфімова зазначає, що в Україні публічне мистецтво досі не отримало належної підтримки з боку держави: «Сучасне українське мистецтво практично виключене з державної культурної політики та перебуває на маргінесі світових мистецьких тенденцій» [1, с. 112].

У країнах, де існують закони про охорону культурних об'єктів, вуличне мистецтво нерідко залишається за межами регулювання через тимчасовий характер муралів або відсутність авторизації від місцевих органів. Це створює складнощі в документуванні та збереженні творів, які часто сприймаються як неофіційне або нелегальне мистецтво. Окрім того, виникає питання авторських прав на муралі. У багатьох випадках художники не мають механізмів, щоб контролювати використання своїх творів або перешкоджати їхньому знищенню. Це створює юридичні колізії між митцями, власниками будівель і муніципалітетами, які не завжди зацікавлені у збереженні вуличного мистецтва.

Ключову роль у підтримці митців та збереженні муралів відіграють місцеві громади, адже саме вони найкраще розуміють значення цих мистецьких об'єктів для свого середовища. «При загалом позитивному сприйнятті вуличного мистецтва мешканці міст зацікавлені у необхідності

контролю та регулювання розміщення нових об'єктів з урахуванням вимог партисипативності» [3, с. 216]. Громадяни можуть ініціювати обговорення щодо появи нових муралів, долучатися до вибору тематики або навіть до процесу їхнього створення. Це сприяє формуванню відчуття спільної відповідальності за збереження творів.

Також громади нерідко беруть на себе функції догляду за муралами: організують волонтерські групи для очищення поверхонь, виявляють пошкодження та звертаються до відповідних структур для їхнього усунення. Важливим аспектом є залучення місцевих жителів до навчальних програм, які пояснюють значення муралів, їхню художню та історичну цінність, а також методи догляду за ними.

Насправді ефективне збереження муралів можливе завдяки партнерству та співпраці художників, муніципальних органів і фахівців з консервації. Художники забезпечують автентичність і мистецьку якість творів, муніципалітети — юридичну підтримку та фінансування, а спеціалісти з консервації — технічне забезпечення довговічності муралів.

Важливо, щоб автори муралів залучалися до справи не лише на етапі створення, але й у процесі збереження творів. Вони можуть консультувати щодо вибору матеріалів для відновлення пошкоджених частин, а також адаптації твору до змін у міському просторі. Місцева влада може створювати програми для розвитку муралізму, зокрема забезпечувати юридичний захист, виділяти кошти на реставрацію та ініціювати грантові конкурси для художників. У деяких містах муніципалітети запроваджують політику підтримки щодо муралів як частини туристичної стратегії. Реставратори і технічні спеціалісти працюють над аналізом стану муралів, розробкою планів реставрації, технологіями захисту. Співпраця з художниками дозволяє зберегти автентичність твору, а робота з муніципалітетами забезпечує необхідні ресурси для реалізації проєктів.

Сучасні технології та матеріали для збереження муралів. У сучасному світі, де муралі стали важливою частиною міського простору, збереження цих творів мистецтва вимагає використання новітніх технологій і спеціальних матеріалів. Інновації у сфері консервації та реставрації

дозволяють не лише продовжити життя муралів, але й зберегти їхній первісний вигляд у складних умовах міського середовища.

Одним із ключових підходів до захисту муралів є антивандальні покриття. Це спеціальні прозорі плівки або рідини, які утворюють захисний шар на поверхні муралу. Вони захищають від вандалізму, забруднень та вологи, створюючи бар'єр, який дозволяє легко видаляти пошкодження, якщо вони з'являться. Захисні покриття особливо затребувані у великих містах, де проблема вандалізму є актуальною.

Ще одним інноваційним рішенням є використання наноматеріалів. Нанотехнології дозволяють створювати невидимі захисні шари, які ефективно захищають мурали від ультрафіолетового випромінювання, атмосферних опадів та грибкових уражень. Завдяки своїй невидимості такі покриття не змінюють зовнішнього вигляду муралу, забезпечуючи його довговічність і збереження художньої цінності.

Вибір матеріалів для створення та збереження муралів є надзвичайно важливим, адже саме вони визначають довговічність твору та його здатність протистояти впливу навколишнього середовища. Матеріали підбирають з урахуванням специфіки муралу, кліматичних особливостей регіону та умов експлуатації.

Одним із ключових елементів є фарби, які використовуються для створення муралів. Найпоширенішими є акрилові фарби, що відзначаються високою стійкістю до ультрафіолетового випромінювання, вологи та температурних перепадів, завдяки чому залишаються яскравими навіть після тривалого впливу сонця чи дощу, що робить їх ідеальними для зовнішніх поверхонь. Для регіонів із високою вологістю особливо підходять силіконові фарби, які ефективно запобігають накопиченню вологи.

Окрім фарб, важливу роль у збереженні муралів відіграють ґрунтовки та фіксатори. Алкідні ґрунтовки забезпечують надійне зчеплення фарб із поверхнею, сприяючи довговічності покриття. Після завершення роботи поверхню покривають захисними лаками, які створюють додатковий бар'єр проти впливу зовнішніх факторів. Лаки не тільки зберігають яскравість кольорів, але й захищають від пилу, вологи та забруднень.

У випадках, коли мурал вже пошкоджений, для його реставрації використовують відповідні матеріали. Спеціальні просочувальні засоби допомагають зміцнити ослаблені або старі основи, особливо якщо поверхня покрита тріщинами. Еластичні шпаклівки застосовуються для вирівнювання поверхонь і заповнення тріщин. Ці матеріали дозволяють зберігати структуру муралу, не порушуючи його автентичності.

Вибір матеріалів залежить і від зовнішніх умов, таких як характер поверхні (бетон, цегла, штукатурка) або вплив середовища. Наприклад, мурали, які постійно зазнають впливу інтенсивного сонця, потребують додаткового захисту від ультрафіолету. У промислових районах особливу увагу приділяють захисту від хімічного забруднення.

Сучасні технології також дозволяють застосовувати доповнену реальність (AR) у роботі зі стритартом. Ця технологія відкриває можливість «відновлювати» пошкоджені чи втрачені частини муралу віртуально. За допомогою мобільних додатків глядачі можуть побачити мурал у первісному вигляді або навіть взаємодіяти з ним у віртуальному просторі. Це особливо корисно у випадках, коли фізична реставрація неможлива через обмеження бюджету чи технічні складнощі.

Окрему роль у збереженні стінопису відіграють цифрові технології. Високоякісне 3D-сканування і фотографія дозволяють створювати цифрові архіви муралів, які фіксують їхній стан на різних етапах. Ці дані використовуються не лише для документування, але й для планування реставраційних робіт. Завдяки цифровим архівам мурали можуть зберігатися у віртуальному вигляді у разі їхнього фізичного знищення.

Ретельний вибір матеріалів і впровадження сучасних технологій є запорукою збереження муралів як важливого елементу міського мистецтва. Це дозволяє не лише захищати їхню фізичну структуру, але й підтримувати культурну та соціальну значущість, роблячи ці твори доступними для майбутніх поколінь у їхньому первісному вигляді.

Збереження муралів у світовій та українській практиці: технології та ефективні стратегії співпраці. Сучасні технології відкривають широкі можливості для збереження муралів у різних куточках світу. Завдяки технічним

інноваціям та скоординованій співпраці митців, реставраторів, муніципалітетів і громад вдається не лише захищати ці твори від руйнування, а й інтегрувати їх у культурний та соціальний простір міста. Інтеграція стритарту в культурно-мистецьку, соціальну та економічну сфери Західної Європи та США зумовлена зростанням популярності вуличного мистецтва, інституціоналізацією його різновидів та залученням урбанарту до ринкових структур як засобу просування [2, с. 43–48].

Один із найбільш показових прикладів застосування новітніх технологій у консервації мистецьких творів — це реставрація фресок у Помпеях (Італія). Завдяки використанню наноматеріалів та лазерних технологій вдалося ефективно очистити зображення від забруднень, не пошкоджуючи автентичний живопис, а також створити довготривалий захист від впливу довкілля. Цей підхід став еталоном у сфері реставрації, демонструючи, що сучасні методи можуть не лише відновлювати мистецькі твори, але й запобігати їхньому подальшому руйнуванню.

Важливим кейсом збереження муралів у США є проєкт «City Walls» у Чикаго. Тут впроваджено комплексну систему захисту муралів за допомогою антивандальних покриттів та GIS-технологій. Ці цифрові рішення дозволяють моніторити стан муралів, фіксувати зміни та швидко реагувати на можливі пошкодження. Крім того, муніципалітет активно підтримує програму фінансування художників та інтеграції муралів у міську туристичну інфраструктуру, що робить ці твори не лише частиною культурного ландшафту, але й важливим економічним ресурсом міста. Утім, на думку К. Аврамідіса та М. Цилимпуніді «сучасний стритарт дедалі частіше використовується як інструмент економічного розвитку міст, що змінює його початковий соціально-критичний характер» [5]. Це створює дилему: з одного боку, така підтримка може сприяти збереженню мистецьких об'єктів, а з іншого — може перетворити їх на туристичні атракції, відірвані від їхньої первісної сутності.

Ще одним успішним прикладом є збереження муралів на залишках Берлінської стіни в Німеччині. Проєкт «East Side Gallery» об'єднав

художників, реставраторів та міську владу у спільній ініціативі з охорони цих історичних зображень. Використання антивандальних покриттів дозволяє захистити зображення від пошкоджень та погодних впливів, а залучення авторів оригінальних творів до процесу реставрації допомагає зберегти їхню автентичність.

У Мексиці державні програми сприяють збереженню муралів як частини національної культурної спадщини. Особлива увага приділяється роботам видатних муралістів, зокрема Дієго Ривери, що не лише відновлюються за допомогою сучасних технологій, але й стають важливими історичними артефактами, що зміцнюють національну ідентичність.

В Україні активна робота зі збереження муралів триває в кількох містах, зокрема у Києві, Львові та Харкові. Проєкт «Mural Social Club» у Києві спрямований на популяризацію вуличного мистецтва та захист муралів за допомогою сучасних технологій. До процесу догляду за муралами залучаються громади, художники та меценати. У Львові міська влада, художники та реставратори працюють як над збереженням сучасних муралів, так і над відновленням історичних розписів на старовинних будівлях. Врахування автентичних технік та матеріалів дозволяє гармонійно вписати ці роботи в архітектурний ансамбль міста, поєднуючи минуле з сучасністю. У Харкові громадська ініціатива «Місто Муралів» об'єднала активістів, митців і меценатів задля розвитку вуличного мистецтва та його захисту. Окрім створення нових муралів, важливим складником діяльності цього об'єднання є робота над їхнім довготривалим збереженням, інтеграцією у міський простір та захистом від руйнування. В Україні сьогодні існує тенденція розвитку муралізму — від спонтанного, анонімного стритарту до узгоджених із державними структурами проєктів, які охоплюють не лише житлові будинки, але й стіни навчальних закладів, державних установ і навіть поліції [8, р. 365].

Усі ці приклади демонструють, що збереження муралів є можливим лише за умови комплексного підходу, який включає співпрацю між різними учасниками процесу. Поєднання сучасних технологій із залученням громад і підтримкою

муніципалітетів створює умови, за яких муралі не лише зберігають свій мистецький вигляд, але й набувають соціальної та культурної значущості для мешканців міста. Завдяки таким зусиллям антивандальні покриття, наноматеріали, цифрове архівування та GIS-технології вже сьогодні стають дієвими інструментами для збереження міського мистецтва. Вони дозволяють не лише продовжити життя муралам, але й інтегрувати їх у простір міста як елементи культурного спадку, що комунікуватимуть із майбутніми поколіннями.

Висновки. Збереження муралів у сучасному міському просторі супроводжується численними викликами, серед яких екологічні фактори (ультрафіолетове випромінювання, атмосферні опади, забруднення повітря), урбанізаційні процеси (реконструкція будівель, зміна архітектурного середовища) та людський чинник (вандалізм, невдала реставрація). Додатковою проблемою залишається відсутність законодавчого регулювання та обмежений доступ до ресурсів для їхньої консервації.

Попри це, сучасні технології відкривають нові можливості для збереження муралів. Використання GIS-технологій, цифрового архівування, антивандальних покриттів дозволяє не лише захищати твори, але й документувати їх для майбутніх поколінь. Ключову роль у цьому процесі відіграє співпраця між художниками, муніципалітетами та фахівцями з консервації, що сприяє інтеграції муралів у культурний ландшафт міст.

Для митців важливо обирати довговічні матеріали, зокрема акрилові та силіконові фарби, що стійкі до зовнішніх впливів. Також ефективним є залучення громад до процесу створення муралів, що сприяє їхньому збереженню.

Співпраця з реставраторами допоможе розробити довготривалі стратегії захисту творів.

Дослідники мають зосередитися на впровадженні інноваційних методів консервації, таких як наноматеріали та цифрове документування. Важливим є аналіз соціокультурного впливу муралів та публікація результатів досліджень, що сприятиме підвищенню їхньої цінності в суспільному дискурсі.

Для міських управлінців пріоритетним завданням є розробка законодавчих механізмів для захисту муралів як культурної спадщини, фінансування реставраційних програм та інтеграція творів стінопису у туристичну інфраструктуру. Адже, як влучно підкреслює Ю. Олішевська, «муралі — це альтернативні ресурси порівняно з традиційними туристичними ресурсами (природними, історичними, культурними, соціально-економічними або соціально-історичними), які формують нові символи міста» [8, р. 364].

Подальші дослідження у сфері збереження муралів мають бути зосереджені на аналізі ефективності сучасних матеріалів та технологій, таких як наноматеріали, антивандальні покриття та цифрове документування. Вивчення соціокультурного впливу муралів допоможе інтегрувати їх у міське життя, а дослідження законодавчого регулювання дозволить розробити універсальні стратегії їхнього захисту. Муралі є невід'ємною частиною міського простору, що формує культурну ідентичність міст та соціальний діалог. Їхнє збереження можливе лише за умови скоординованої співпраці між усіма зацікавленими сторонами, використання сучасних технологій та залучення громад. Це дозволить інтегрувати вуличне мистецтво у міське середовище та зробити його частиною культурної спадщини майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфімова А. Public art як феномен сучасного мистецтва: український досвід // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2019. Вип. 22. С. 100–113.
2. Жигайло М. Інтеграція вуличного мистецтва в культурно-мистецьку та соціально-економічну сфери: зарубіжний контекст // Культура України. 2023. Вип. 80. С. 43–48. DOI: 10.31516/2410-5325.080.05

3. Провотар Н. И., Олішевська Ю. А., Мезенцев К. В., Кравченко К. О. Вуличне мистецтво у міському просторі: розміщення та сприйняття у містах України // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія». 2021. Вип. 55. С. 216–228. DOI:10.26565/2410-7360-2021-55-16
4. Banksy. *Wall and Piece*. London: Century, 2005. 207 p.
5. *Graffiti and Street Art: Reading, Writing and Representing the City* / Ed. by K. Avramidis & M. Tsilimpounidi. London: Routledge, 2017. 298 p.
6. Irvine M. The Work on the Street: Street Art and Visual Culture // *The Handbook of Visual Culture* / Ed. by B. Sandywell & I. Heywood. London; New Delfi; New York; Sydney: Bloomsbury, 2012. P. 235–278.
7. Maslyak P., Gryniuk O., Kazantseva K. Influence of Street-Art on the Formation of City Image and the Principles of Street-Art Geographical Zones // *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series "Geology, Geography, Ecology."* 2017. Vol. 46. P. 106–112. DOI: 10.26565/2410-7360-2017-46-15
8. Olishevskaya Y. Murals as the Newest Tourist Resources: The Case of Kyiv // *Journal of Geology, Geography, Geoecology*. 2020. Vol. 29(2). P. 364–376. DOI:10.15421/112032
9. Pogrmić Z. Contemporary Urban Identity Through Street Art—The Example of Novi Sad // 19th Contemporary Trends in Tourism and Hospitality 2022 "Creative Culture Capitals," [17–19.11.2022], Novi Sad: Collection of Conference Papers. P. 12–21.
10. *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art* / Ed. by J. I. Ross. Routledge; London; New York: Routledge, 2016. 491 p.
11. Schacter R. *The World Atlas of Street Art and Graffiti*. Yale: Yale University Press, 2013. 400 p.
12. *Urban Interstices: The Aesthetics and the Politics of the In-between* / Ed. by A. Brighenti. Routledge, 2013. 230 p.
13. Waclawek A. *Graffiti and Street Art*. London: Thames & Hudson, 2011. 208 p.
14. Zukin S. *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*. London: Oxford University Press, 2010. 312 p.

REFERENCES

1. Yefimova, A. (2019). Public art yak fenomen suchasnoho mystetstva: ukrayinskyy dosvid [Public Art as a Phenomenon of Modern Art: The Ukrainian Experience]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, 22, 100–113 [in Ukrainian].
2. Zhyhailo, M. (2023). Street Art Integration into Cultural, Artistic, Social and Economic Field: Foreign Context. *Culture of Ukraine*, 80, 43–48. DOI:10.31516/2410-5325.080.05 [in Ukrainian].
3. Provotar, N., Olishevskaya, Y., Mezentsev, K., & Kravchenko, K. (2021). Street Art in Urban Space: Location and Perception in Ukrainian Cities. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series "Geology. Geography. Ecology"*, 55, 216–231. DOI:10.26565/2410-7360-2021-55-16 [in Ukrainian].
4. Banksy (2005). *Wall and Piece*. London: Century.
5. Avramidis, K. & Tsilimpounidi, M. (Eds.). (2017). *Graffiti and Street Art Reading, Writing and Representing the City*. London: Routledge.
6. Irvine, M. (2012). The Work on the Street: Street Art and Visual Culture. In B. Sandywell, & I. Heywood (Eds.), *The Handbook of Visual culture* (pp. 235–278). London; New Delfi; New York; Sydney: Bloomsbury.
7. Maslyak, P., Gryniuk, O., & Kazantseva, K. (2017). Influence of Street-Art on the Formation of City Image and the Principles of Street-Art Geographical Zones. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series "Geology, Geography, Ecology,"* 46, 106–112. DOI: 10.26565/2410-7360-2017-46-15
8. Olishevskaya, Y. (2020). Murals as the Newest Tourist Resources: The Case of Kyiv. *Journal of Geology, Geography, Geoecology*, 29(2), 364–376. DOI:10.15421/112032

-
9. Pogrmić, Z. (2022). Contemporary Urban Identity Through Street Art—The Example of Novi Sad. In *19th Contemporary Trends in Tourism and Hospitality 2022 “Creative Culture Capitals,”* [17–19.11.2022], Collection of Conference Papers (pp. 12–21). Novi Sad.
 10. Ross, J. I. (Ed.). (2016). *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art*. London; New York: Routledge.
 11. Schacter, R. (2013). *The World Atlas of Street Art and Graffiti*. Yale: Yale University Press.
 12. Brighenti, A. (2013). *Urban Interstices: The Aesthetics and the Politics of the In-between*. Routledge.
 13. Waclawek, A. (2011). *Graffiti and Street Art*. London: Thames & Hudson.
 14. Zukin, S. (2010). *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*. London: Oxford University Press.

ANASTASIIA HONCHARENKO, TAIISIIA PODA
RESEARCH, PRESERVATION AND CONSERVATION OF MURALS
IN CONTEMPORARY URBAN SPACE

Abstract. This article examines the role of street art in contemporary urban spaces, identifying it as a key element of cultural identity, artistic expression, and social communication. It analyzes core aspects of mural research, preservation, and conservation, with a focus on the challenges involved and the methods employed in these processes. The impact of street art on both the urban environment and society is explored, alongside contemporary approaches to documenting and assessing the condition of murals. Special attention is given to the technologies and materials used in the preservation and restoration of murals, taking into account their unique characteristics and environmental conditions. Drawing on specific projects from various countries and Ukrainian cities, the article highlights strategies for collaboration among local communities, artists, and conservation specialists aimed at ensuring the longevity of murals—a vital component of urban cultural heritage.

Keywords: murals, street art, cultural identity, urban space, social communication, art documentation, preservation of cultural heritage, aesthetics of the urban environment.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2024.

Стаття прийнята до друку 18.10.2024.

Дата публікації: 18.11.2024.

© Анастасія Гончаренко, Таїсія Пода 2024